

Ислом Нури

Da'vat va risolatni etkazish ishi kamoliga o'tdi, xudolikni bitta Ollohga isbotlash va Undan boshchiligidan rad kilish va risolatni Muhammad solllohu alayhi va sallamga isbotlash asosidagi yangi jamoat tashkil etish ishlari bilan shug'ullanish. Shundan sung Rasululloh solallohu alayhi va salamning qalblaridagi ichki bir tuyu u zotga dunyodagi vazifalari niholiyan boraytganligi haqida xabar bergandek buldi. Sizin, 10-hijriyda Muoz roziyallohu anhuni Yamanga kuzataotganlarda ungacha aytilgan so'zlarni tashkil qilishda: «Ey Muoz, siz men bilan tanishib ko'ringolmasligingiz mumkin, bundan tashqari mening masjidim va qatlamimdan o'tirasiz», degan suzlar bor edi. Shunda Muoz Rasululloh solallohu alayhi va salamdan ajralib kelishini uylab o'tirgan edi.

Allox taolo o'z payg'ambarini solallohu alayhi va salimga yigirma yilidan oshiq vaqtini o'tkazish juda katta mashaqqatlarni chekkan chaqiriqlarini samarasini ko'rishni nasib qildi. Makka atrofidagi arab qavatlarining namoyishlari va namoyondalari va u zotdan dinning o'tkazilishi-qoidalari va jamoatchilikni tashkil etish uchun va u zot omonatining etkazganlari, risolatni ado qilganlar va ummatga nasihat qilganlar xususida olib borilgan guvohlantiruvchi ishlarni olib borish uchun.

Rasululloh solallohu alayhi va salom mabrur va mashud budgan mana shu xajni ado etis qasdini e'lon qildi. Rasululloh solallohu alayhi va salom bilan birga biron kishi istagida Madinaga odam yog'lib kelsa bo'ladi. Zul-xada oyidan sunggi besh kun qolganida Rasululloh solallohu alayhi va salam safarga xozirlandilar. Bo'shlarni yuvib, sochlarni moylab, izar va ridolarini kiydirishadi, qurbonlikka nomlangan jo'nliqlarga belgi qo'yishadi, oldinga qo'yib yuborilgan narsaga chiqishadi, asrdan o'tirgan Zul-hulayfaga etib keltiradi va asrni ikkilamchi rakorat qilishadi. Shu erda kechani o'tkazdilar. Tong otach, asxoblarga: «Bu kecha Rabbim tomonidan menga bir elchi kelib:» Mana shu muborak vodiya namoz o'qing va «xaj ichra

Ислом Нури

umra» deb niyat qiling, dedi », dedilar.

Peshin namozini o'qishdan oldin qayta tiklash uchun g'usl qililar. Song Oysha roziyallohu va o'z qo'llarini bilan u zotni zarira (bir turli xushbo'ylik) bilan xushbo'ylab kuyilar, bo'shliqlarga va bolalarga mushk surib qo'ydi, xushbo'ylik izlarini u zotning bo'shlarini va sochilardida davom eting. Shundan svng izor va ridolarini (qayta tiklash libosi) kiyib, ikki rakatni oldindan o'qidilar. So'ng namozgohlarda xaj va umrani kushib «Qeron» xajiga niyat kililar. Shundan svng tuyyalari Kasvoga minib, «labbayka» aytib, yo'lga chiqilar.

Makkaga yaqinlashganlarda Zu Tuvo deban joyda kechani o'tkazdilar. Shong shu kuni – 10-hijriy zul-hijja oyinining to'rtinchi kuni tong payti, bombardimon namozini o'qiganlardan kalay g'usl qilib, Makkaga kirib borilar. Yulda sakiz kunni otkazgandilar, bu juda qiyin edi. Masjidi konvensiyaga kirib kelib, Ka'bani tavof qildilar, svng Safo va Marva oraligida sayy qildilar. Umradan so'nggi qayta tiklashdan chiqmadilar, chunki kron xajiga niyat kilib, jonliqlar olib kelgandilar. Makkaning yukori tomoniga, Xajunga tushib, shu erda turdalilar. Keyin to haj tavofigacha boshqa tavof qilmadilar.

Qurbonlik uchun jonlik keltirgan assotsiyalarga qayta tiklash, umra qayta tiklanishi, Baytullohni tavof kilib, Safo va Marva oraligida sa'y kilishchach, qayta tiklangan chikishni buyurgilar. Ularniing birga ikkilanishayotganlarini ko'rish: «Agar o'tib ketgan ishimni qaytarib olganimda edi, qurbonlikka jonlik keltirganman, ular jonli ravishda yaratilgandan keyin qayta tiklandi», dedilar. Shundan svng jonliq keltirgan kishilar u zotga itoat qilib, qayta chikildilar.

Zul-hijjaning sakkizinchi kuni – Tarviya kuni – Minoga yo'l olilar. U erda

Ислом Нури

besh vaqt namozni – peshin, asr, shom, xufton va bomodod namozlarini o'qituvchilar. So'ng biroz turib, kun chiqqandan keyin Arafotga yo'l olilar. Namirada u zot uchun chodir tikib qo'yilgan ekan, boshqa chodirga tushilar. Kun tikkadan o'tchach, Kasvoniyyarilib minilar va Batni Vodiyga borilar. Atroflarda 124 000 (bir yuz yigirma to'rtta min) yoki 144 000 (bir yuz qirq mint) odam yig'lagan vaziyatda ularga kuyidagi purma'no so'zlari bilan bog'liq xutba qililar:

«Ey odamlar, mening suzimga yaxshi ishlash kuloq tutinglar! Chunki, bilmaymanki, bu yildan buyon bu erda sizlar bilan juda kech kachon sababasligim mumkin ».

«Albatta, konlaringiz va mollaringiz shubu oyingiz, shu yurtigingiz va shu kuni kuringiz xurmatidek haromdir. Ogoh bo'linglar! Johiliyat ishlaridan har qanday bir narsa mana shu ikki o'g'im ostiga tashlangandir (bekor qilingandir). Johiliyatdagi konlar (yangi, qasoslar) ham bekor kilindi. Konlarimizdan men birinchi bo'lib bulib bekor kiladigan kon Rabiya ibn al-Horisning o'g'linining konidi – u Banu Sa'dga emizish uchun berilgan edi va uni Xuzayl qatlami qatl kilgandi – Johiliyatdagi ribo ham bekor qilindi. Ribolarmizdan men birinchi bulib bekor kiladigan ribo Abbos ibn Abdulmuttibibing ribosidir. Uning hammasi bekor qilindi ».

«Ayollar xususida Ollohdan qo'rqinglar! Shubhasiz, sizlar ularni Ollohning omonati bilan bilasiz, ularning farzlarini Ollohning kalimasi ila halol qilib o'tiribsiz. Sizlar uchun ularning zimmasida siz yomon ko'rgan biror odamga tushaklarningizni boostirmaslik mahorati bor. Agar oshani qilsalar ularni ochitmaydigan kiling uringlar. Ular uchun sizning zimmanizda ma'ruf yo'l bilan rizqlari va kiyimlari ma'muriyati bor ».

«Darhaqiqat, men sizga maqkam uchrasangiz, juda katta adashmaydigan

Ислом Нури

narsani - Ollohning Kitobini ishlatdim».

«Ey odamlar, mendan sung payg'ambar yuQdir, sizlardan sung boshga umid yuQdir. Bas, Rabbingizaga ibodat qilingiz, besh vaqt namozingizni o'qingiz, bir oy kunzangizni tutingiz, mollaringizning zakotini ko'rib chiqing, qarang ado qiling, Rabbingizning Baytini haj qilasiz, boshliqlaringizga itoat qilingiz, Rabbingning.

«Sizlar men haqimda so'ralasizlar. Ishanda nima deb javob berasizlar? », Dedilar. «Albatta etkazganingizga, ado etganingizga va nasihat qilganingizga guvohlik beramiz», deyishdi.

Shunda u zot kursatkich barmoqlarini osmonga qarab, sung u bilan odamlarga ishora kilib, uch bor: «Parvardigor, ozing guvoh bul!», Dedilar.

Arafotda Rasululloh solallohu alayhi va salomning so'zlarini Rabiya ibn Ummayya ibn Xalaf baland ovozda odamlarga etkazib turgan edi.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам хутбадан фориғ бўлганларидан сўнг у зотга Аллоҳ таолонинг куйидаги оятлари нозил бўлди : **«Бугун сизларга динингизни комил қилдим, неъматимни бенуқсон, тўқис қилиб бердим ва сизлар учун (фақат) Исломни дин бўлишига рози бўлдим»** (Моида: 3). Ushbu oyatlar nozil bulganida Umar roziyallohu anhu iyladi. Rasululloh solallohu alayhi va salom undan: «Nega yig'layapsiz?», Deb so'raganlarda: «Dinimizda ziyodalashib borayotgan edik. Endi u mukammal bo'libdi. Odatda, qay bir narsa mukammal bo'lib, ungonalar kira bo'ladi. Shuning uchun yig'ladim », dedi. «To'g'ri aytasiz», dedilar Rasululloh solallohu alayhi va sallam.

Xutbadan svng Bilol azon aytib, sung ijoma aytdi. Rasululloh solallohu

Ислом Нури

alayhi va salom jamoatiga imom bulib, oldingi o'qituvchilar. So'ng Bilol ijoma aytdi, asr namozini o'qituvchilar. Ikki namoz o'rasida boshka qanday namoz o'qimadilar. So'nggi tuyalarga minib, mavqifaga borilar. Tuyalari Qasvoning ko'rnini toshlariga qildilar. Piyodalar u zotning old tomonlarida bulib qoldi. Kiblaga qarab turdilar va shu turlarda to quvyosh to'la bo'tuncha turdilar.

Qon Usmoni orkalariga minashtirib, Muzdalifaga kelilar. U erda shom va xuftonni bitta azon va ikki ijoma bilan o'qidilar, o'rda hech qanday nafl namoz o'qimadilar. Qon bombardimon qilgindi. Bomdod davomiyligi bo'lib, azon va ijoma bilan bombardimon qilishadi. Keyin Kasvoga minib, Mash'arulatsiyasiga kelilar va qiblaga yuzlanib, duo qildilar, takbir, tahlil va tavid kalimalari aytiladi. To tong yorishib ketgunicha shu vaziyatda turilar.

Kun chiqqanidan sung Fazl ibn Abbosni minashtirib, Muzdalifadan Minoga qarab yul olilar. Batni Muxassarga kelganlarda bir oz tezladilar. Shongra Jamratul Kubroga chiqadigan orta yilga tushilar. Daraxt oldidagi Jamraga kelib - u hozirgi Jamratul Kubro bulib, o'sha zamonda undagi holatda daraxt bor edi, uni Jamratul Oqaba va Jamratul uvlo deb ataladi - etita tosh otiladi, har bir toshni otganda takbir aytishadi. Toshlarni Batni Vodiyan ottilar. Keyin kurbonlik so'yiladigan joyga olib boriladi. Oltmish uchta to'yani o'z qullari bilan bog'izladilar. So'ng Aliyga berdilar, qo'lgan o'ttiz etita to'yani u suydi. Jomasi bulib yuzta to'ya suyildilar, uni ham o'z kurbonliklariga sherik kililar. So'ngra har bir tuyaning gushtidan oz-ozdan oldirib, qo'zonga chodirib pishirtirilar. Ikkovlari undan eb, sho'rvasidan ichilar.

Keyin Rasululloh solallohu alayhi va salom ulovilariga minib, Baytullohga yordam, ifoza tavofi qildilar. Makkada peshinni qiqiach, Zamzamdand suv

Ислом Нури

tortib, odamlarga tarqataytan Banu Muttibib kavmi oldiga borilar va ularga: «Tortinglar, Banu Abdilmuttibib! Odamlarning sizlarning suvchiligingizga g'olib bo'lish uchun ketishdan qur'qilganimda men ham sizlar bilan birga suvga tortilgan bo'lardim », dedilar. Ular bir chelakda suv uzatishdi, undan ichilar.

Rasululloh solallohu alayhi va salom qurbonlik kuni - ya'ni, zul-hijjaning birinchi kuni bilan bir xil chog'da davom etadigan kulgan xochga mingan vaziyatda xutba qildirilar. Ali ibn Abi Tolib u kishining gaplarini odamlarga etkazib turdi. So'ngra tiklanadigan bino, ba'zilar o'tirgan vaziyatda u zotning xutbolalarini tingladilar. Ushbu xutbalarda kechagi xutbalarida o'tgan bazi suzlarni yangi takror aytib o'tishadi. Buxoriy va Musulmon Abu Bakra roziyallohu anhudan shu kabi rivoyat kiladilar: «Rasululloh solallohu alayhi va salom kurbonlik kuni bizga xutba kilib:« Albatta, zamonaviy Oллоh taolo osmonlarni erni yaratgan kunidagi holati bilan tanishib chiqdi. Bir yil va ikki oydan iborat. Bundan turt oyi harom oylardir, uchtasi birinchi-ketin: zul-qayda, zul-hijja va muhrram, hamda ikki jumodiy va shabon o'rtasidagi rajab oyi »dedilar.

«Bugun qanday kunligini bilasizlarmi?», Dedilar. Ular: «Alloh va Rasuli biluvchiroq», deyishdi. U zot biroz jim turdilar, endi biz uni boshkacha nom bilan atasalar kerak, deb o'ylab turadigan etik: «Qurbonlik kuni emasmi?!», dedilar. Biz: «Xa, shunday yo Rasululloh», dedik. «Bu qaysi shahar? Baladul-harom emmasmi?! », dedilar. Biz: «Ha, shunday yo Rasululloh», dedik. «Sizlarning mehmonlaringiz, mollaringiz, obromuslaringiz mana shu shaharching, mana shu oyingiz, mana shu kuningizning haromligidek haromdir».

«Yoqinda sizlar Rabbingizga yulqasiz, U zot sizlarning amallaringiz bo'yicha haqiqatda so'roqqa tutiladi. Ogohlik bo'lingiz, mendan keyin bir-

Ислом Нури

biringizning bo'yingizga qilich soladigan kofirlarga aylanib ketmanglar!
».

«Ogoh bo'lingiz, etkazdimmi?!», dedilar. Biz: «Xa», dedik. «Parvardigoro, guvoh bulg'aygansan. Shu erda xozir bulganlar xozir bulmagaganlarga etkazsinlar! Shubhali, bazi etkazuvchilar buladiki, ozidan kura yaxshirok anglaydigan kishilarga etkazadilar », dedilar.

Bir rivoyatda: «Og'og'izni buzasiz, har qanday bir jinoyat kiluvchi kuch ishlatadigan odamning zarariga jinoyat qiladi. Ogoh bo'lingiz, ichki dunyo bo'lmasining zarariga, bo'ladigan dunyosi otasining zarariga bulmaydi. Ogoh bo'lingiz, shayton sizlarning bu diyoringda ma'bud bulib qolgandan butunlay umidini uzdi. Ammo, sizlar arzimas deb ko'rilgan ishlarda biz ham u uchun itoat qilayapmiz, u shundan ham rozi bo'ladi ».

Tashrik kunlari Minoda turib, hay ibodatlarini ado etilar, tartibni bekor qilishni buyuradilar, Ollohni ko'rsatib o'tdilar, Ibrohim alayhissalomdan beri kelayotgan sunnatlarni qurdilar, shirk belgilarini va asoratlarini o'qitdilar.

Tashrik kunlarining birida ham xutba qildilar. Abu Dovud xasan sanad bilan Sarro't Bin Nahbondan rivoyat qildi: «Rasululloh solallohu alayhi va salom ruus kuni (tashakkur kunlarining ikkinchisi) bizlarga xutba qilib:« Bu tashabbus kunlarining o'rnini o'tirasizmi?! », dedilar. Bu kundagi xutbolilar ham Xuddi kurbonlik kundagi xutbalaridek buldi. Bu xutbalarini «Nasr» surasi nozil bo'lishi orqali amalga oshiriladi.

Minodan qaytishning ikkinchi kuni, ya'ni zul-hijjaning o'zi uchun kuni Rasululloh solallohu alayhi va salom Minodan qaytib, vodiysining Banu Kino tomonidagi yonbag'irga tushildilar. Shishaning qo'llangan qismini va

Ислом Нури

tunni shu erda o'tkazilar. Peshin, asr, shom va xuftonni o'qidilar, so'nggi yotib dam oldilar. Ertasi kuni Baytullohga yo'l olilar va vidolashuv tavofini qildirilar, odamlarni ham shunaqa kilishga buyerlar.

Xajning barcha rasmiy-rusumlari butun dunyoga etgach, tin olib, yo'riqlash uchun emas, balki Olloh uchun kurash va Olloh yulidagi jajji yangi davom ettirish uchun Madinai Muxtaharaga qarab yul olilar.

Oxirgi marta sariyya yuborishlari

Rum davlatining kibru havosi uni Olloh va Rasuliga bunday qilib keltirgan insonlarga yasash huquqini berishdan ham bosh tortadigani qib kuydi, bu davlat o'z fuaroolari ichidan Islomga kirgan kishilarni ayovsiz o'ldiradi. Buni Rum tomonidan Maonga voliy bo'lib turadigan Farva ibn Amr al-Juzoming qatl etilishi misolida ham kurish mumkin.

Rumdan bu kadr kekkayish va jur'at topshirilgan bylayatganini ko'rgan Rasululloh solallohu alayhi va salom Running esini yo'qiga kirish kerak, chunki Xudo yaqinida yashab turgan arablar kalbiga ishchnini qaytarish uchun, omma ongiga cherkovning zwrugonivogni jonivorni ushlab turing. singib kolmasligi uchun 11-hijriyning safar oyida ulkan kuchini safarga xozirlashga kirishlar. Unga amir qilib Usoma ibn Zayd ibn Horisani tanladilar va Falastinning Balqo'o va Dorum Xududilarga qarab ot surishga amr qilildilar.

Odamlarning lashkarboshinining yoshi kichikligi jixatidan bazi holatlarni bildirishdi. Shunda Rasululloh solallohu alayhi va sallam: «Sizlar uning amir bulib qolganidan norozi bulsalar, bunyod birinchi uning otasiing amir bo'lishiga ham rozi bulmagan etinglar. Ollohga qasamki, u albatta amirlikka loyiq edi va men uchun eng suyumli odamlardan edi. Bu (yani,

Ислом Нури

uning o'gli) undan keyin menga eng suyumli kishilardandir », dedilar.

Shundan sud odamlari Usomaning atroffida yigilib, uning lashkari safiga kira boshladilar. Кшинshin yilga o'tlanib, Madinadan bir farsax masofagidagi Jurfa uchun tug'ragan paxtada Rasululloh solallohu alayhi va salamning kasaliklari haqida haqiqatda etib kelayotgan xavotirli xabarlar uni yig'ib turishga va Ollohingning u zot haqiqatiga olib borgan odamni kutib olishdi Darhaqiqat, Allox taolo ushbu kuchini Abu Bakr Sidiqning halifaliqida birinchi navbatda olib boradigan kuchni olib tashladi.

Pokiza umrning so'nggi kunlari

Rafikal a'lo boshi. Vidolashuvning ilk belgilari

Ta'vat takomillashib, Islom vaziyati ustidan to'la hukmronlikni amalga oshirish, Rasululloh solallohu alayhi va sallamning hayotiy va tiriklari bilan vidolashish kerak bo'lgan joylarni belgilab berish, ularni u zotning so'zlari va har doimgilarida sezish.

Konvensiy yili ramazon oyida faqat va kun e'tikof kilish odatlari bylgani holatida, bu yil iyirma kun etikof kililar. Qurilish yili ramazonada Qur'onni Jibril alayhissalomdan bir bor otkazib ulardilardir, bu yil ikki menitaba utkazildilar. Xajjatul Vadodada (vidolashuv xajjida): «Bilmaymanki, lekin sizlar bilan bu yildan keyin bu erda paydo bo'ladigan olmasam kerak», dedilar. Jamratul Aqabada (tosh otiligan joyda): «Xajning barcha rasm-rusumlarini menda urganib olinglar, lekin men sizlar bilan bu yildan keyin endi haj qila olmasan», dedilar. Tashrik kunlarining ortidan kunida u zotga «Nasr» surasi nozil bo'lib qoldi. Bu vidolashuv surasi va o'zlari uchun zamonaviy darakchisi ekani tushundilar.

Ислом Нури

11-hijriyning safar oyi boshlarida Payg'ambar solallohu alayhi va salom Uhudga chiqib, shahidlarga yana bir bor namoz o'qidilar, ular bilan ham, tiriklar bilan ham vidolashgandek bo'ldilar. So'ngra qayib kelib, minbarga o'tilib: «Men sizlardan olding uchun turubchidirman va men sizga shohiddirman. Qasamki, men hozir havzimga boqib turibman. Menga er xazinalarining kalitlari - yo'q erning kalitlari - ato etildi. Qasamki, men sizlarning mendan keyin mushrik bo'lib ketishingizdan qurqmayman, bundan tashqari (er xazinalari borasida) bahs-munozara-tortishishingizdan qurkaman », dedilar.

Bir kuni yarim tunda Baki'ga chiqib, unda yotgan mayyitlarga istig'for aytilar va: «Assalomu alaykum, ey qavristonli! Yaxshi insonlar erigan narsaga eriganingiz muborak bulsin. Fitnalar ko'rongu tun zulmatlari kabi biri birining quvib, kelmoqda, asosiysi avvalgisidan yomronoq », dedilar, « Albatta, biz sizning o'rtangizdan ergashuvchimiz », deb ulaga xushxabar berdilar.

Bemorliklarning boshlanishi

11-hijriy safar oyiningigigari sakkizi yakki yigirma tuqqizida, dushanba kuni Rasululloh solallohu alayhi va salom Baqidan bir janozada ishtirok etib qayta tiklanganlarda, yulda bo'shliqlarga boshlash kirib, ishlarni olib borishadi. Istmaning harorati boshlariga bog'lab o'tirgan mato ustidan ham bilinib turadi.

Payg'ambar solallohu alayhi va salom kasalliklarida 11 kun odamlarga imom bulib namoz o'qib turdilar, bemorlarni hammasi bulib 13 yuq 14 kun davom etdilar.

Ислом Нури

Umrlarningining so'ngi tekshiruvi

Rasululloh sollallohu alayhi va salom anchagina og'irlashib qolishadi va ayollardan: «Erta kimnikidanman? Ertaga kimnikiamanan? », Deb so'raydilar. Ayollari ham u zotning murodlarini tushinib, o'zlari istagan joyda bekor qilinishga izn berdilar. Shundan keyin boshliqlari bogliq vaziyatda, Fazl ibn Abbos Bilan Ali ibn Abi Tolibning o'tirgan joylarini sudrab olib borganlari Oishaning uyiga ko'chib o'tdilar va hayotiy hujjatlarni olib borishda davom etishdi.

Oisha roziyallohu anhalar mu'vvizot (Falaq va Nos surasi) hamdda Rasululloh solallohu alayhi va salamdan qilingan duolarni o'qib, u zotning qullariga dam solib, varaqot umidida u zotni o'z tabarruk qwlilarini bilaman.

Vafotlardan besh kun bo'ldi

Vafotlardan besh kun o'tdi, chorshanba kuni dardlari zo'rayib, istmaning qatiqligidan saqlanib qoling. Izlarga kelgach: «qurilish xuduqlarning suvidan etti mesh suv keltirib, ustimdan kuyinglar, odamlar oldiga chiqib, ularga vasiyat qilay», dedilar. U zotni tog'oraga o'tqizib, o'zlari: «Bas, kfoya», demagunlarcha ustalaridan suv kuyilar.

Shundan sud sal engil torgandek bo'ldilar. Boshlari bog'liq, elkalarini choyshab bilan bog'liq vaziyatda masjidga kirib, minbarga chiqib o'tiradilar. Bu oxirgi marta minbarga o'tirishi edi. Allohga hamdu sano aytilar, ovoz: «Ey odamlar, menga yaqinroq kelinglar», dedilar. Xma duv etib u zotning yaxshilariga bordi. Ularga pandu nasihatlar qildilar. Gaplari haqida: «Sozda va nazorolarga Ollohning loyiati bulsin, payg'ambarlarni qabul qilishni masjid qilib olibdi», dedilar. Bir rivoyatda: «Sudiud va nazorolni Alloh hiylaok kilsin, payg'ambarlarni qavlrini masjid qilib

Ислом Нури

o'qishdi», dedilar, «Mening qavrimni faollashtirgan butga aylanib o'tirmang!», Dedillar.

O'zlarining qasosga ko'ndalang qilib: «Kimningning orqasiga darra urgan bulsam, mana, mening o'rtamga ham darra urib, qasosini olsin. Kimni haqoratlab obrsini to'kkan bulsam, mana, mening ham obruyimni to'kib, o'qini olsin », dedilar.

So'ng minbardan tushib, oldindan o'qidilar. Keyin yana minbarga chiqib o'qitiladi va haligi gaplarini takrorladilar. Shunda bir kishi: «Sizda mening uch dirham haqim bor», degan edi, «Ey Fazl, unga dirhamlarni berib kuying», dedilar. So'ngra analizchilar haqiqatda vasiyat kilib: «Sizlarni analizatorlarga xosiliq qilishga vasiyat kilaman, chunki ulalar mening eng yaxshi va sirdosh kishilardir. Ular o'z zimmalaridagi vazifalarni ado etilar, endi oladigon haqiqat-huquqlari qolibdi. Shunday ekan, ularingning yashovchanligi (yahshiliklarini) qabul qilish, yomoni qiluvchilaridan (yotoqlari) kechirishlari », dedilar. Bir rivoyatda: «Odamlar kopayadilar, analolar esa kamayadilar, qaror taomning tuziga ohshab qoladilar. Kimki, birovga foyda yo'qi zararli etkaza oladigan biron ishga voliy (buzilgan) bylsa, ularning (yani,

Keyin: «Albatta, Allox bir bandasiga istagancha dunyo noz-ne'matlaridan ato etish yoki Ozining huzuridagi narsani tanlash ixtirorini berdi, banda Allohning uzuridagi narsani tanladi», dedillar. Abu Said al-Xudriy aytadi: «Shunda Abu Bakr:« Sizga ota-onalarimiz fido bulsin », deb yig'ladi. Biz ajablandik, qaror bazilar: «Bu mussafidga qaranglar! Rasululloh solallohu alayhi va salom bir bandaga Allox dunyosi noz-ne'matlarini yoki o'zlarining huzuridagi narsani tanlash bo'yicha ishtirokchilarini aytishlar, u «Sizga ota-onalarimiz fido bulsin», deb yig'layapti », deyishdi. Keyin bilsak, ixtiro qilingan kishi Rasululloh solallohu alayhi va salomning o'zlari ekanlar.

Ислом Нури

Abu Bakr ichimizdagi eng olim odam kishi ekan ».

Shundan sung Rasululloh solallohu alayhi va salom aytiladi: «Albatta, odamlar ichida Abu Bakrdan kra menga uzining suhbatini va molida marhamatliroq bilan uchrashgan biron kishi odamni qidirmoqda. Agar Rabbimdan boshka birovni halil (yaxshi do'st) qilinganimda edi, albatta, Abu Bakrni xilil qilingan edi. Lekin Islom do'st-birodarligi ustundir. Ushbu masjididagi Abu Bakrningning darchasidan boshka barcha darchalarini berkitib tashlansin! »

Trt kun oldin

Vafotlardan tortib kun olding, payshanba kuni qatig dard chekib yotgan holatlarda: «Kelinglar, men sizlarga bir xat bitib beray, shundan keyin sizlar aslo adashmaysizlar», dedilar. U zotning olilarida bir necha kishilar, shu yumladan Umar roziyallohu anhu ham bor edi. Umar: «Nabiy solallohu alayhi va salomga qarshi g'olib bo'lish, (xat yozish u zotga qarashli kilish,) huzurimizda Ollohning kitobi bor, shu ozi kifoya» dedi. Boshqalar unga qarshi chiqibdi, g'ala-g'ovur ko'chadi. Keyinzillar: «(Qo'g'oz-qalam) keltiringlar, Rasululloh solallohu alayhi va salom xat yozib bersinlar», desa, bo'shlar Umarning gapini kutib olish-quvvatchilar. Shunda ul zot: «Turinglar bu erdan!» deb ularni chikarib yubordilar.

Shu kuni uch narsani vasiyat kililar: yahud, nasoro va mushriklarni Arab jazirasidan butunlay chikarib yurishni vasiyat kililar, uzlaridan keyin ham elchilarni huddi u zot qanday kilingan bulsalar, o'shanday kutib olib, kuzatishni vasiyat kililar. Uchinchi vasiyatlari roovining esidan ko'tarilib qo'llangan ekan. Balki, Kitobu Sunnatni mahkam tutishgan bo'lib o'tgan vasiyatdir yoki Usomaning kuchini tuzatishning haqiqatidagi vasiyat bylishi ham mumkin yo esa: «Namozga va qo'li ostingidagi (kul-

Ислом Нури

chuvillashtiruvchi haqiqat) beparvo byulgandir», dedi.

Payg'ambar solallohu alayhi va sallam qat'iq dard tortib yotgan byulishlarga qaramay, shu shu kunchacha - yani, vafotlardan 4 kun oldin, payshanba kunigacha barcha namozlarini o'zlari o'qib berib turdilar. Shu kuni shom namozini ham o'zlari o'qib berdilar, unda «Val-muratsalat» surasini qiroat qiladilar.

Xufton payitaga murojaat, dardlari zo'rayib, masjidga chiqishga ham vaziyatlarni kelmay qo'ydi. Oisha roziyallohu anxo aytadilar: «Payg'ambar solallohu alayhi va sallam:» Odamlar namozni o'qidarmi? «, Deb so'radilar. «Yo'q, yo Rasululloh, ular sizni kutishmoqda», dedik. «Menga to'garaga suv sulay beringlar», dedilar. Biz aytganlarni qildik. Shundan sinov g'usl qililar. Keyin urnilaridan turayotib, o'zlaridan ketib foydalaniladi. Izlarga kelgach: «Odamlar namoz o'qishimi?», Deb so'radilar. Shu holat, yani, yvinib, masjidga chiqishga urinib, yuqori darajadagi buloqlari ikkinchi va uchunchi martada takrorlanganidan keyin Abu Abu Bakr odamlarga namoz o'qib bersin, deb odam chikariladi. Rasululloh solallohu alayhi va salomatlik hayotining qo'lidagi kunlari mobayni 17ta namozni, ya'ni, payshanba kuni xufton namozidan foydalanishni boshlash, dushba kuni bilan bombardimon qilish Abu Bakr o'qib berdi.

Oisha roziyallohu anxo odamlari doimiy ravishda mehmonda Rasululloh solallohu alayhi va salomni ko'rgan holda qo'lga kiritilgandan keyin u erning orinlarida Abu Bakrni ko'rib, uni yoqtirmay qo'llarini olib qochib, ikki-uch bor Payg'ambar sollallohu alayhi va sallamni yashab turing. Biroq, u zot bunga ko'nmadilar va: Rossulloh sollallohu alayhi va sallam: «Siz ayollar Yusuf (qismasidagi) ayollarning aniq o'zingizni. Abu Bakrga aytinglar, odamlarga imom bulib namoz o'qisin », dedilar.

Ислом Нури

Uch kun oldin

Jobir roziyallohu anhu aytadi: Men Rasululloh solallohu alayhi va salamning vafotlaridan uch kun oldin shunaqa deb belgilanadigan narsalarni eshitingman: «Ogoh bo'lingiz! Sizlardan biron odam faqat Allohga yaxshi gumon qilingan vaziyatda vafot etsin ».

Bir yo ikki kun oldin

Shanba yakki yakshanba kuniga kelib Payg'ambar sollallohu alayhi va salom biroz mehnatga oid bo'lishga oid bo'lib o'tgan va ikkilamchi odam kutilganlardan keyin sodir bo'lgan vaziyatda oldingi namoziga chiqdilar. Abu Bakr namoz o'qib berayotgan edi. U Rasululloh solallohu alayhi va salomni ko'rди, o'rtaga chekinmoqchi bo'lib chiqdi, Nabiy solallohu alayhi va salom unga: «Xrningingda turing» deb ishora qildilar va: «Mening unining yonida o'tizinglar», dedilar. Shundan sud u zotni Abu Bakrning chap tomoniga o'tirganlar. Nabiy solallohu alayhi va sallam namoz o'qiydi, Abu Bakr roziyallohu juda faol bo'lib, odamlarga u zotning takbirlarini eshitib turди.

Bir kun oldin

Vafotlardan bir kun olding - yakshanba kuni - Payg'ambar solallohu alayhi va salom g'ulomlarini erkin qilib yubordilar, bisotlaridagi 6 yoki 7 dinor pullarini sadaqa qilishdi, qurol-aslahalarni musulmonlarga qarshi kurashishdi. Kechqurun Oisha roziyallohu anxo chiroqlarini bir ayolniikiga yuborib: «Chiro'mizga idishingdagi moydan ozroq kuyib berib turgin», deb so'radilar. Rasululloh solallohu alayhi va salomning sovutlari esa bir yahudiy kulida 30 sopa evaziga garovda edi.

Ҳайотларнинг кунги кун

Anas ibn Molik rivoyat kiladi: «Dushanba kuni odamlar bomod namozida turgan edilar, Abu Bakr imom bulib namoz o'qiyotgan edi. To'satdan Nabiy solallohu alayhi va salom Oishaning xujralari pardasini ochib, bizlarga qaradilar. So'ng tabasum kilib jilmaydilar. Nabiy solallohu alayhi va sallam namozga chiqishlar kerak, degan gumonda Abu Bakr safga qvshilish uchun o'rtaga tisarila boshladilar. Nabiy solallohu alayhi va salomni ko'rish xursand bulganimizdan namozdan chiqib ketamiz. Nabiy solallohu alayhi va sallam bizga qarab: «Namozingizni davom etiringlar» deb ishora qildilar va pardani tushirdilar ».

Shundan keyin Rasululloh solallohu alayhi va salom keyingi namoz davomiyligiga etmadilar.

Choshgoh davomiy Payg'ambar solallohu alayhi va salom qizlari Fotimani chaqirib, uning kulogiga shivirladilar, Fotima yig'ladi. Keyin yangi chaqirib, kulogiga shivirladilar, u bu safar xursand bo'lib kuldi. Oisha aytadi: «Biz keyinchalik Fotimadan bu haqiqatda so'raganimizda u:« Nabiy sollallohu alayhi va salom shu kasaliklarda vafot etishi bilan aytishadi, shunda men yig'ladim. Keyingisida ahamiyatli oilalari ichidan birinchi bulib u zotning ortlaridan boradgan odam men bulibimni aytdilar, shunda men xursand bo'lib kuldim », deb javob berdi.

Payg'ambar solallohu alayhi va salom Fotimaga butun olam ayollarning sayyidasi ekani ham xushxabar berdilar.

Fotima Rasululloh solallohu alayhi va sallamning dard azobida kiyinishlarini kurib: «Voh, otam tortgan dard-olamlar-a!», Deb edi, u zot: «Bugundan keyin onga dard-olam etmaydi», dedilar.

Ислом Нури

Xasan va Xusaynni chaqirib, uppilar va ularga yaxshi ko'rishga qarshi vasiyat kililar, oyollarini chakirib, ularga pand-nasihatlar qililar.

Ogriq tobora kuchayib borardi. Xaybarda og'izlariga o'tgan zahar o'z ta'sirini ko'rsataotgan edi. Hatto u zot: «Ey Oisha, Xaybarda egan zaharli taom olamini hanuz tortaman. Hozir usha zahar ta'siridan tomirim uzilganini qism kildim », dedilar.

Yuzlariga yo'l-yul yopinchiqlarini tashlab olgan edilar, nafasleri bug'ilib ketchach, yuzlarini ochiladi va mana shu kabi vaziyatda turishadi: «tabriklangan va nasroniylarning Ollohning hayoti bilan bog'liq bo'lgan so'zlar, payg'ambarlarning tabriklarini yodda tutinglar» deb aytdi. qo'lmasin! », dedilar, bu so'zlar so'nggi so'zlari va vasiyatlari haqida.

Odamlarga: «Namozga, namozga (maxkam blinglar) va qullalaringiz ostida buganlar (haqiqat-huquqlarga rioya qilinglar!)», Deb vasiyat qildirilar, beni bir necha mart takrorladilar.

Jon berishlari

Jon taslim kilish davomiyligi Oisha u zotning boshlarini kuchagiga olib bordi. U shunday deydi: «Ollohning menga in'omi bo'lib, Rasululloh solallohu alayhi va salom mening uyimda, mening kunimda va mening bog'imda jon berildilar. Alimlari olganda Olloh taolo mening tupugim bilan u zotning tupuklarini birlashtirdi. Abdurahmon - ibn Abu Bakr - kirdi, qo'lida misvok bor edi. Men Rasululloh solallohu alayhi va salomni suyab o'tirgan edim. U zotning misvokka qorayotganlarini ko'rdim va missvokni yaxshi ko'rishni eslab: «Sizga misvokni olib beraymi?», Dedim. Bo'shlari bilan ha, deb ishora qildilar. Misvokni bergan edim, qat'iylik qildi. «Yumshatib beraymi?», Dedim. Bo'shlari bilan ha, deb ishora qildilar.

Ислом Нури

Misvokni yumshatib bergan edim, uni (og'izlarda) yurganlar. (Bir rivoyatda: maxshilab misvok qildilar.) Oldilarida bir idishda suv bor edi, qullarni suvga tekkizib,

Misvok qilinganlaridan so'ng kullilarni yo'qi barmoklarini ko'tardilar, ko'zlarini shiftaga tikdilar va lablarini xayrlaydilar. Oisha lablariga kuloq tutganida u zot shunaqa dayotgan ekanlar: «улzing ularga in'om qilingan payg'ambarlar, siddiqlar, shahidlar va yilliklar bilan birga qilgaysan. Allohim, meni magfirat qil va davom ettirishga ol. Meni Rafiyali Aloga etkaz. Allohim, Rafikali Aloga ».

So'nggi kalimani uch martta qaytarildi, oxirgi qullari pastga tushdi. Shu vaziyatda ishlaydigan A'zoga murojaat qilinglar. Inna lilahi va inna ilayhi rojiuun.

Bu voqea 11-hijriy rabi'ul-birinchi oyining 12-kuni, dushanba kuni chog'giz maxali yuz berdi. Payg'ambar solallohu alayhi va salomning yoshlari 63ga to'lib, tort kun o'tdi edi.

Shaxobalarning chuqur qayg'u ostida qolishlari

Ulkan musibat xabari tarqalib, Madina ahlinining kiziga dunyo korongi bulib qoldi. Anas roziyallohu anhu aytadi: «Men Rasululloh solallohu alayhi va salom bizlarga (Madinaga) kirib kelgan kunimizdan keyin nurafshonoq va guzalroq kunni ko'rmadim, Rasululloh sollallohu alayhi va salom vafot qilgan kuningizdan keyin korongiroqni xohlaysizmi?

U zot vafot etganlarda qizlari Fotima: «Voh, Rabbi chorlaganda ijozat qilingan otam! Joylari Firdavs jannatidan katta otam! Musibatingiz xabarini Jibrilga beramiz, voy otam! », Deb aytdi.

Ислом Нури

Umarning munosabati

Umar ibn Xattob: «Ayrim munofiqlar Rasululloh solallohu alayhi va salomni vafot etdi deb da'vo qilmoqdada. Rasululloh solallohu alayhi va salom ulganlari yuq, Xuddi Muso ibn Imron Rabbi huzuriga ketib, 40 yoshdan beri bulib, o'ldi deb gap tarqalganidan keyin qayib kelayotgan kabi Rasululloh solallallahu alayhi va salom ham Rabbilarni olib ketishdi. U zot albatta qayib keladilar va o'zlarini o'ldi deb aytgan kishilarning qulo'ylarini kesadilar », deyishadi.

Abu Bakrning munosabati

Abu Bakr Sunhdagi uyidan otlik tushib keldi. Masjidga kirib, odamlarga bir og'zingiz ham gapirmay, to'g'ri Oyashingni uylariga kirdi va Rasululloh solallohu alayhi va salomning yonlariga bordi. U zot yul-yul matoga tayyorlab qo'yilgan edilar. Yuzlilarini ochib, bo'sa oldi. Sning yig'lab turib: «Ota-onam sizga fido bulsin, Oллоh sizga ikkita hilmni yomonladi. Siz o'zingizga bitilgan o'limni o'libsiz », dedi.

Qon tashkarigiga chikdi. Umar odamlarga gapirib turgan edi. Abu Bakr unga: «Ўtiring ey Umar!», Dedi. Umar unga parvo qilmay gapiraverdi. Shunda Abu Bakr tashahhud aytib, gap boshlagan edi, odamlar Umarni tark etib, unga yozlandilar. Abu Bakr shunday dedi: «Ammo keyin. Sizlardan qay bir bir kishi Muxammad sallallohu alayhi va sallamga ibodat kilib kelgan bulsa, bilsinki, Muhammad solallohu alayhi va sallam vafot etilar. Sizlardan qay bir bir kishi Oллоhga ibodat kilib kelgan bulsa, Oллоh ulmaydigan barxayot Zotdir. Oллоh aytadi: **«Muhammad faqat bir payg'ambar, xolos. Undan ilgariy ham payg'ambarlar o'tgirandir. Bas, agar u (yani Muxammad Muhammad solallohu alayhi va sallam) vafot qilsa ikki o'ldirilsa, ketingizga (kufrga) qaytib ketasizmi ?!**

Ислом Нури

Kimda-kim ketiga qaytib ketsa, Ollohga biron ziyn etkaza olmas, (bundan tashqari, faqati oziga zarar keltiradi, xolos) . **Allox esa** (yullardan qaytimay) **shukr qiluvchi bandalarini munosib taqdirlaydilar** » (Oli Imron: 144).

Ibn Abbos aytadi: «Ollohga qasam ichib aytamanki, odamlar to Abu Bakr tilovat qilmaguncha uchbu oyatni Olloh nozil qilganini go'yo bilmagandek, uni birinchi bor eshitishgan turgandek qabul qililar. Kimni ko'rmay, mana shu oyatni o'qiyotganini eshitardim ».

Ibn Musayyab aytadi: Umar dedi: «Ollohga qasamki, Abu Bakrning ushbu oyatni o'qiganini eshitganimdan keyingina men uning haqiqat ekani bildim va tikilganlardan mador ketib, erga olib boraman. Shundagina Payg'ambar solallohu alayhi va salom haqiqat vafot etganlarini angladim ».

Muborak yasadlarning tuprokka topshirilishi

Rasululloh solallohu alayhi va salamning muborak yasadlari erga qo'yilganidan keyin hilofat (o'rinbosarlik) masalasida bir holatga kelishib kiyin kechdi. Banu Sida shovitlangan muhojirlar va analitiklar ishtirokida bo'lib o'tgan uchrashuvning bahosi-munozara va savol-javoblardan so'ng oxirida Abu Bakr roziyallohu anhuni xalifa kilib saylanishga ittifoq qildirdilar. Dushanba kuni shu bilan kech kech kirib, tun korongusi tushdi. Odamalar mana shu g'oyat davom etadigan masala bo'yicha olib kelinmagani - seshanba tongiga - Rasululloh solallohu alayhi va salamning sharaflari yotgan o'rinlarda, yul-yor matoga o'ralgan ko'y qo'lida. Ahli-oilalari hujra esishini ichkaridan berkitib olindi.

Seshanba kuni Rasululloh solallohu alayhi va salomni ko'ylaklari ustidan yuudilar. Yuuvishda Abbos, Ali, Abbosning ikki o'g'li Fazl va Qusam,

Ислом Нури

Rasululloh solallohu alayhi va salamning ozod qilingan qullari Shuqron, Usoma ibn Zayd va Avs ibn Xavlo ishtirok etildilar. Abbos, Fazl va Qusam muborak yasadni uyoq-buyoqqa o'girib turdilar, Usoma bilan Shukron suv kuyib turdi, yuwish ishini Ali bajardi, Avs ko'kragi bilan suyab turdi.

Uch mart suv va sidr bilan yuudilar, yevish uchun Sa'd ibn Xaysamaning Kubodagi Gars nomli qudug'i suvidan foydalandilar, u hayot hayotida shu suvdan ichishdi yaxshi ko'rardilar.

Shundan sung muborak yasadlarini paxtadan katta bo'lgan optik uchta odamiy matoga xavatma-qavat kilib kafanladilar, ularning ichida na kuyak, na salla bor edi.

U zotni kaerga dafn qilish haqiqatda ham biroz tortishuv bo'lib o'tdi. Abu Bakr: «Men Rasululloh solallohu alayhi va sallamning:« kontsertni bir payg'ambar qahramon jon taslim qilgan bulsa, o'sha erga dafn qilingan », deb aytganlarni esitganman» deb so'ragan Abu Talha u zotning vafot bilan olib borilganligini va yashashni istagan odamni uyida saqlab qolish

Odamlar birinchi-ketin, boshqa-boshqa joydan blib, o'zga kirib, imomga ergasmagan holat, har qanday yagona Rasululloh solallohu alayhi va salamga janoza o'qidilar, avvalgi uy sharoitidagi oilalar va qarindoshlar, bolalar bilan birga bo'lganlar, yakki avval ayollar, kelin bolalar kirib namoz o'qidilar.

Seshanba kuni va chorshanbaga o'q kechanining katta qismi shu bilan o'tdi. Oisha roziyallohu anxo aytdi: «Biz Rasululloh solallohu alayhi va salamning dafn qilinganlarini chorshanbaga o'q tunda - bir rivoyatda: tunning sungida - belkuraklar tovushidan bildik».

Ислом Нури

Imom Muslim Jobir roziyallohu anhudan rivoyat qilingan: Nabiy solallohu alayhi va salomning xajlari haqidagi bob: 1/394.

Fatul Boriy: 8/104.

Imom Buxoriy Umar roziyallohu anhudan rivoyat qilingan: 1/207.

Ibn Xishom: 2/603.

Sahih Muslim: 1/397.

Ibn Jarir, Ibn Asokir rivoyatlari. Qarang: Madanul-a'mol (1108, 1109-h).

Sahih Muslim: 1/397.

Ibn Xishom: 2/605.

Abu Shayba va Ibn Jarir rivoyatlari, Tafsiri Ibn Kasir: 2/15, Ad-durrul-mansur: 2/456.

Sahih Muslim: 1 / 397-400.

Termiziy rivoyat: 2/38, 135, Ibn Moja rivoyat, Mishkotul masobiyh: 1/234.

Abu Dovud rivoyat: 1/269.

Rasululloh solallohu alayhi va sallamning xajlari tafsiloti bilan kuylanganidagi mantallardan tanishning mumkin: Sahihul Buxoriy: 1 va 2/631, Sahih Musulmon: «Payg'ambar alayhissalomning xajlari» bobi, Fattul Boriy, 8-iyun, 103-oyat Xishom: 2 / 601-605, Maqsad: 1/196, 218-240.

Ислом Нури

Sahihul Buxoriy: 2/612.

Sahihul Buxoriy: 2/612, Ibn Xishom: 2/606, 612.

Muttafaqun alayh, Sahihul Buxoriy: 2/585, Fatul Boriy: 3/248 (1344, 3596, 4042, 4085, 6426, 6590-qarorlar), Sahih Muslim: 4/1795 (2296-h).

Sahihul Buxoriy: 1/62, Imom Molik: «Muvatto»: 360□ bet.

Imom Molik: «Muvatto»: 65-bet.

Sahihul Buxoriy: 1/536.

Mutafaqun alayh, Mishkotul masobiyh: 2/546.

Sahihul Buxoriy: 1/516.

Sahihul Buxoriy: 1/22, 429, 449, 2/638.

Buxoriy maal fat: 2/193 (681-bajarishis), Muslim: 1/315 (100-h), Musnad Ahmad: 6/229.

Mutafaqun alayh, Mishkotul-masobiyh: 2/102.

Buxoriy maal fat: 7/747 (4445-bajarish), Muslim: 1/313 (93, 94-h).

Sahihul Buxoriy: 1/99.

Tabaqot Ibn Sa'd: 2/255, Musnad Abi Dovud at-Tayolisiy: 246-bet (1779-h), Musnad Abi Ya'lo: 4/193 (2290-h).

Sahihul Buxoriy maal fat: 2/195, 238, 239 (683, 712, 713-h).

Ислом Нури

Tabaqot Ibn Sa'd: 2/229.

Sahihul Buxoriy (2068, 2096, 2200, 2251, 2252, 2386, 2509, 2513, 2916, 4167-davomlar).

Sahihul Buxoriy maiya Fathil Boriy: 2/193 (680, 681, 754, 1205, 4448-qolishlar).

Sahihul Buxoriy: 2/638.

Ayrim rivoyatlar shu suxbat va boshorat u zot umrlarining sonini kunida emas, shuningdek, hvtasi xitasi ichidagi bulganiga ham dalolat kiladi.
«Rahmatan lil alamii»: 1/282.

Sahihul Buxoriy: 2/641.

Sahihul Buxoriy: 2/637.

Sahihul Buxoriy: 1/634 (435, 1330, 1390, 3453, 3454, 4441, 4443, 4444, 5815, 5816-ijrolar), Tabaqot Ibn Sa'd: 2/254.

Sahihul Buxoriy: 2/637.

Sahihul Buxoriy: 2/640.

Sahihul Buxoriy: 2 / 638-641.

Dorimiy rivoyat, Mishkotul masobiyh: 2/547. Anasdan rivoyat kilinadi:
«Rasululloh solallohu alayhi va salam Madinaga kirib kelgan kuni Madinaning hamma tomoni yordam berib ketgan edi. Vafot etgan kunlari hamma tomon korongilashib ketdi. U zotni dafn qilarkanmiz, qullar hali

Ислом Нури

Rasululloh solallohu alayhi va salam qavllari tuprog'ini qoqmay turib, qalblarimiz ham o'zgarib, ilgariqid bo'may qoldi »(Jom'yut Termiziy: 5/588, 589).

Sahihul Buxoriy: 2/641.

Ibn Xishom: 2/655.

Sahihul Buxoriy: 2/640, 641.

Ibn Moja: 1/521.

Tabaqot Ibn Sa'd: 2 / 277-281.

Imom Molik, Muvatto: 1/231, Tabaqot ibn Sa'd: 2 / 288-292.

Musnad Ahmad: 6/62, 274. U zotning ishidagi a'loga etishishlarini tafsiloti bilan kuyidagi mantalalar orkali tanishing mumkin: Sahihul Buxoriy (Payg'ambar solallohu alayhi va salomning kasalligi haqida haqiqatni aytgan odam va odamni kutib olish) (Payg'ambar solallohu alayhi va sallamning vafotlari haqiqatidagi bob), Ibn Xishom: 2 / 649-665, «Talkihu fuhumi ahil-asar: 38, 39-sahifa,« Rahmatan lil alamin »: 1 / 277-286. (Vaqtlar taiyinini asos qilib oluvchi oxirgi o'yindan).